

METODERAPPORT til SKUP-juryen for TV-programmene

”Tilgivelsens pris del 1 og del 2

- 1. FRA:** Kate Kartveit og Anne Magnussen
2. PROSJEKT: 2 TV-program; ”Tilgivelsens pris del 1 og del 2
3. PUBLISERT: 02.02.99. og 09.02.99. i Brennpunkt NRK1
4. REDAKSJONSADRESSE: Faktaredaksjonen, NRK-Hordaland, 5020 BERGEN, TLF 55 275 200
5. PROGRAMANSVARLIGE: Kate Kartveit, Anne Magnussen (Jan Børge Leirvik) NRK Hordaland, 5020 BERGEN, 55 275705/711

6. REDEGJØRELSE FOR ARBEIDET (totalt 7 sider, pluss vedlegg)

a) Ideen

Utgangspunktet for prosjektet var at Kate Kartveit og Anne Magnussen høsten 1997 registrerte noen få avisnotiser på at personer som kunne knyttes til religiøse miljøer var anmeldt for seksuelle overgrep.. Via tips hadde vi også fått informasjon om at noen religiøse miljøene håndterte overgrepssaker på en for de utsatte svært uheldig måte. Vi ønsket å jobbe med problemstillingen ”overgrep i religiøse miljøer” i et vidt perspektiv. Vi valgte den kjedelige arbeidstittelen ”Kvinner i kirken” (KNIRK) på prosjektet – fordi vi fikk arbeidsro, kunne jobbe i det stille og over tid uten at noen var interessert i hva vi jobbet med. Arbeidet strakk seg over perioden januar 1998 til februar 1999.

b) Problemstillinger

Januar 1998: Vi deltok på ”Kvinnelige teologers forening” sitt årsmøte i Oslo som hadde overgrep og håndteringen av disse som hovedtema for den faglige sesjonen. Her knyttet vi våre første kontaktene inn i de kristne miljøene i kirken og menighetene og til ”Kirkelig ressurscenter for mishandlede kvinner”. Vi fikk oversikt over hvilke fagfolk som arbeidet med problemstillingen ”sjelesorg og overgrep”.

Januar – juni:

Vi jobbet primært med andre programoppgaver. Innimellom arbeidet vi hver for oss med research. Primært samlet vi kunnskap og materiale om emnet som for eksempel;

- Statistikk på anmeldte saker – tiltaler og dommer
- Kopier av avsagte relevante rettsavgjørelser
- Laget oversikt over allerede kjente saker med relevante kontaktpersoner
- Oversikt over lovverket og intensjonene /politisk vilje til revisjon
- Forskningsmateriale og resultater på privat vold/voldtekter/overgrep/incest
- Oversikt over fagfolk innen psykiatri og behandlingsapparat for utsatte og overgripere
- Oversikter over personer som kunne tenkes å være innfallsport til personer som var utsatt eller til overgripere.

August 1998 – februar 1999

d) Organisering/metode/kilder

Arbeidsdelingen mellom oss var at begge gjorde research på saker og problemstillinger. Kartveit gjennomførte samtaler og intervjuer med medvirkende, hadde regi i redigeringsfasen og skrev og leste kommentarer. Magnussen hadde bilderegi på opptak, fulgte opp medvirkende og saksutvikling underveis, utarbeidet pressemateriell og kontaktet andre media. Jan Børge Leirvik gjorde research og intervju til en av overgrepssakene i program 2.

Videre arbeid:

- Vi sendte et brev ”til oppslag” til alle Krisesentre og Støttesentre i landet med informasjon om prosjektet vårt og at vi ønsket kontakt eller opplysninger. 2 av de sentrene vi fikk respons fra ble viktige for oss i det videre arbeidet, Støttesenteret mot incest i Vestfold og Støttesenteret mot incest i Bergen.
- Vi sendte brev til alle politidistrikt i landet der vi ba om informasjon om hvor mange ”overgrepssaker” som ble anmeldt der det ikke ble reist tiltale. (umulig å finne disse tallene i den offisielle statistikken).
- Vi sendte skriftlig henvendelse til noen av dem vi ønsket å intervju eller snakke nærmere med.
- Vi hadde møte med aktuelle intervjuobjekter som mente seg utsatt for overgrep vi var på befaring på aktuelle opptakssteder, gjorde avtaler om intervju med fagfolk/eksperter.

I løpet av høsten hadde vi 5 uker opptak og 7 uker bilderedigering og 4 uker lydredigering.

- Vi ble kjent med ca 40 historier om overgrep.
- Vi sjekket ut ca 20 av dem.
- Vi gjorde intervjuopptak med 11 av personer som mente seg utsatt, samt ledere i organisasjonene og fagfolk i behandlingsapparatet/støtteapparat.
- Vi brukte til sammen 6 av historiene i de 2 programmene.

Disse historiene ble sjekket ekstra grundig i forhold til flere kilder, vi skaffet dokumentasjon og gjorde kontrollintervjuer med personer som var vitner eller kjente til personene/historiene. I tillegg gjennomførte vi research og intervjuer med ledere i kirken/organisasjonene og med personer i behandlings- og støtteapparat.

Skriftlig dokumentasjon

Det var ofte vanskelig å skaffe åpne skriftlige kilder til sakene vi jobbet med. Men vi klarte å skaffe en del skriftlig dokumentasjon. Kopi av brevkorrespondanse skaffet vi vha involverte eller andre personer som hadde tilgang. Noen politidokumenter klarte vi å få avfotografert på et toalett, andre skaffet vi ”piratkopier” av. Gjennom en tidligere ansatt i en organisasjon skaffet vi nøkler til et arkiv som inneholdt viktige dokumenter. Personer som hadde tilgang til mapper – skrev av opplysninger til oss. Vi fikk på forespørsel ut noe dokumenter fra organisasjonene, men mange av sakene fantes det overhode ikke dokumenter på fordi sakene kun var håndtert i muntlig form. Dette vanskeliggjorde sjekkearbeidet og vi måtte arbeide desto mer med muntlige kilder.

Å snakke på TV

Generelt var det vanskelig å få de utsatte kvinner og menn til å fortelle historiene sine, men enda vanskeligere var det å få dem til å stå fram på TV. Vi måtte gå svært forsiktig fram og la personene bruke tid til å vurdere, reflektere og til å bli kjent med oss. Avgjørende for at de til slutt sto fram mener vi er at vi kunne jobbe på lang sikt. Vi hadde interne tidsfrister i forhold til tildelte ressurser til opptak og redigering, men de medvirkende fikk ta den tiden de trengte til å bearbeide våre forslag og til å bli trygge på oss. Dette var avgjørende og førte til at 2 av de medvirkende kvinnene først kom på banen når programmene i utgangspunktet var nesten ferdig redigert.

Et eksempel på hvordan vi arbeidet kan være følgende: Vi hadde gjort opptak med 2 utsatte kvinner. Disse 2 var av de inviterte til den første samling i misjonsorganisasjonenes historie for personer som var blitt utsatt for seksuelt misbruk av predikanter/prester. Vi ønsket kontakt med deltagerne men pga "taushetsplikt" fikk vi ikke ut noen deltakerliste for samlingen. Vi var klar over at situasjonen var ladet og at det kunne slå feil vei for oss dersom vi dukket opp uanmeldt. Den ene kvinnen fikk da med seg et lite DV-kamera fra oss og fikk dokumentert lokalene der den historiske begivenheten fant sted. Den andre kvinnen hadde med seg et personlig brev til alle deltagerne på samlingen, der vi forklarte hvem vi var og om prosjektet vårt. Dette førte til at vårt prosjekt ble kjent og anbefalt. I ettertid tok 6 av de 20 deltagerne kontakt med oss for å fortelle sin historie.

Intervjuteknikk

Når vi produserer TV er vi avhengig av å få sammenhengende utsagn fra de medvirkende. Vi brukte en intervjuteknikk der en starter med å stille svært åpne spørsmål. Intervjuobjektet får fortelle alt med sine egne ord og en legger ikke føringer/verdier/holdninger i spørsmålene. Dette er ganske krevende for objektene – fordi de må tenke og formulere seg selvstendig og ikke svare slik de tror intervjueren vil at de skal svare. Intervjuerens viktigste arbeidsredskap er spørsmål som for eksempel; hva gjorde du/han/hun – hvorfor sa du det? Hva mente du? Hva skjedde? Hva er eksempel på det? Forklar hvordan? Hvordan vil du beskrive osv. Gjennom slik spørsmålsstilling kommer det ganske fort fram selvmotsigelser i historiene dersom de finnes og en kan være kritisk til det som kommer fram uten at objektet går i forsvarsposisjon eller føler seg angrepet. Når intervjuobjektet føler seg ferdigsnakket starter en fra begynnelsen av – da får en ofte gode utsagn som er presise. Dette er en ganske tidkrevende arbeidsprosess, men denne formen for kritisk spørsmålsstilling var etter vår mening svært vellykket på de problemstillingene vi skulle behandle.

De fleste av disse 2-5 timers intervjuene ble skrevet ut på papir. Historiene ble så i hovedsak klippet sammen fra papirteksten og bildelagt etterpå.

Oppfølging av de medvirkende

Et av ankepunktene de utsatte hadde mot sine organisasjoner var at de ikke hørte noe fra disse etter at de hadde fortalt historiene sine. Dette hadde de følt som et nytt overgrep. Vi ønsket ikke å påføre dem nye slike opplevelser. Vi var nøye med å følge opp intervjuobjektene våre på telefon og med brev etter at intervjuene ble gjennomført. Vi sendte blomsterhilsen til jul og da programmene var ferdig redigert og gått til juridisk vurdering arrangerte vi gjennomsyn av programmene sammen med alle de medvirkende. En gruppe satt i Stavanger og en gruppe i Bergen, og to personer fikk programmene tilsendt på video. Vi var i nær kontakt med de

medvirkende etter at programmene ble sendt – og holder oss fremdeles orientert om sakene deres.

Beredskap

Da programmene skulle sendes tok vi kontakt med de kristne organisasjonene for å få dem til å ta ansvar for å opprette en åpen telefonlinje for publikum etter sending. ”Kirkens ressurscenter for mishandlede kvinner” tok ansvaret for dette. Flere andre krisesentre i landet hadde ”åpnet hus” denne kvelden. Vi forsikret oss også at alle medvirkende hadde støttepersoner rundt seg under og etter sending. Hovedpersonen i program 1 ble etter eget ønske flydd til Bergen og innlosjert på hotell med støttepersoner i beredskap.

Vi var også i kontakt med alle medvirkende etter at programmene var sendt – og fikk viktige tilbakemeldinger fra dem om hvordan programmene ble mottatt og oppfattet. Vi følger fremdeles opp sakene til enkelte av de medvirkende.

7. BRUK AV TID

Prosjektet strakk seg over vel et år, men vi arbeidet på full tid i om lag 7 måneder og 1 mnd (Leirvik) Prosjektet slukte oss – vi jobbet svært lange dager i september, oktober og november 1998. Og vanskelige problemstillinger kvernet i hodet når vi fysisk ikke var på jobb. Vi langt overskred arbeidsmiljølovens bestemmelser mht overtid, og fikk aldri økonomisk uttelling for den reelle arbeidstiden vi brukte på prosjektet.

På mange måter syntes vi at vi jobbet i motvind internt i NRK med disse programmene. Vi mener vi møtte en slags udefinerbar motvilje i vårt lokale ledersjikt mot prosjektet – vår redaktør i Oslo støttet oss prinsipielt – men ikke praktisk. Vi ba om journalistiske råd –men våre ledere svarte ikke – hverken muntlig, via brev eller epost. Lederne hang seg opp i ubetydelige kostnadsposter som for eksempel ”servering til medvirkende” el. Vi ble på ingen måte fulgt opp faglig underveis, til tross for at vi selv strevde med ganske vanskelige avveininger og ba om støtte.

På et vis satte programmene spørsmålstegn ved grunnleggende verdier i det norske samfunn; ”prisen de svakeste kan måtte betale for en ideologi/teologi der synderen får tilgivelse – mens offeret blir sittende med de vonde konsekvensene av ”synden”. Ikke bare vår statsreligion, men også vårt rettssystem bygger så å si på denne ideologien. Å stille spørsmål ved konsekvensen av dette helt grunnleggende prinsipp i vårt samfunnssystem var ikke populært. Men som journalister synes vi det var både spennende og nødvendig å ta opp disse følsomme og vanskelige spørsmålene.

Vi vet at en av overgriperne som ble omtalt i programmet prøvde å få stoppet programmet. Vi har også fått forståelsen av at ”innflytelsesrike krefter i kristen Norge” forsøkte å stoppe sendingene. Kanskje førte dette til at programmene ble sendt – selv ikke NRK-sjefer kan ha på seg at de har latt seg presse av utenforstående?

8. SPESIELLE ERFARINGER

Etisk dilemma

Vi kom i et journalistisk og etisk dilemma fordi den påståtte overgriperne mot kvinnen vi ønsket å bruke som hovedperson i program 1 ikke var dømt. Han hadde vært siktet men anmeldelsen mot ham ble henlagt ”på grunn av bevisets stilling”. Vanligvis vil NRK være vært forsiktig med å i det hele tatt omtale en slik sak. (NRKs programregler)

De vurderingene som lå til grunn for å kunne lage program på saken var følgende;

Vi hadde fått tilgang på de fleste politidokumentene i saken og vi hadde hatt samtale med den tidligere siktede personlig, på telefon og i form av brev. Han ble tilbudt å uttale seg om saken – men hadde takket nei.

For den fornærmede kvinnen hadde vi hatt tilgang på en rekke rapporter fra psykologer og psykiatere, vi hadde snakket med hennes familie, omgangskrets/kolleger, advokat og tidligere arbeidsgiver i Blå Kors. Politietterforskeren og politijuristen som hadde arbeidet med saken uttalte begge at de var uenig med statsadvokatens avgjørelse om henleggelse. Etter at statsadvokaten ble fritatt for sin taushetsplikt av begge parter uttalte han seg til oss om sine vurderinger for å henlegge saken. Hans vurderinger underbygget, etter vår mening, fornærmedes oppfatning av sin sak.

Anmeldelsen av den Blå Kors-ansatte hadde tidligere vært omtalt i Sunnmørsposten og i VG. saken hadde altså vært publisert før slik at en måtte anta at nærmiljøet uansett kjente saken. Mannen var ekskludert fra organisasjonen og kvinnen hadde fått en skriftlig beklagelse fra Blå Kors.

Vår vurdering på bakgrunn av alle disse faktorene var at det var forsvarlig å lage et program om denne saken dersom den påståtte overgriperen ble tilstrekkelig anonymisert. NRKs juridiske konsulent uttalte seg skeptisk til dette. Vår redaksjonssjef engasjerte da en uavhengig advokat, Cato Schøitz, som kom til en annen konklusjon i sin betenkning. Han mente programmet kunne sendes – med det forbehold at den tidligere siktedes forsvarer eventuelt uttalte seg på den tidligere siktedes vegne. Dette ble den løsningen vår redaktør valgte og slik ble programmet sendt på luften.

Lignende problemstillinger var aktuell for noen av de andre sakene og disse ble gjenstand for lignende gjennomgang, vurderinger og omtalte personer fikk anledning til å uttale seg..

HVA SKJEDDE ETTERPÅ?

- Da våre programmer ble sendt fikk vi mye respons fra seere. Noen av de medvirkende fikk god respons – hos andre var det taust.
- BBC-World var i Norge og laget innslag med hovedpersonen i program 1.
- ”Kirkens ressurscenter for mishandlede kvinner” fikk i følge dem selv over 200 telefoner som følge av at programmene ble sendt.

- Krisesentrene som holdt åpent meldte også om henvendelser. Incestsenteret i Bergen så seg nødt til å opprette en egen samtalegruppe for ”utsatte i kristen kontekst” etter at programmene ble sendt. Mange utsatte søkte hjelp – og fikk hjelp.
- Programmene ble fulgt opp av radiodebatter på lokal- og rikssendingene.
- En rekke avisartikler var direkte eller indirekte resultat av at programmene hadde satt problemstillingen på dagsorden. Noen av disse følger vedlagt.
- Bispedømmerrådet arrangerte seminar og i mars ble det arrangert Solidaritetsgudstjeneste for mishandlete og misbrukte i St. Jørgen kirke, ”offeret” gikk til ”Kirkens ressursenter” denne kvelden. Saken ble satt på dagsorden på en rekke styremøter og møter i de kristne organisasjonene. Flere organisasjoner har nå utarbeidet retningslinjer for hvordan overgrepssaker skal håndteres av organisasjonens ulike ledd.
- Misjonsblader tok temaet opp til debatt
- Det ble reist et grunnlagt spørsmål i Stortinget til justisministeren angående lovanvendelsen i slike overgrepssaker.
- NRK fikk klage på programmet fra Det Vestlandske Indremisjonsforbundet v/Karl Johan Halleraker. Vi fikk klage fra noen enkeltpersoner som mente at musikkbruken i programmene var kritikkverdig.
- De utsatte kvinnen har uttalt at de endelig er blitt tatt på alvor i forhold til de situasjonene de har opplevd.

I ettertid sitter vi med erkjennelsen av at vi produserte 2 fjernsynsprogrammer som fikk betydning og som påvirket til handling i positiv forstand. Vi opplever at programmene har vært med på å gi problemet med seksuelle overgrep i kristne miljø et språk – og et uttrykk. Vi satte søkelyset på et omfattende problem som har rammet og framdeles rammer medlemmer av ulike kristne organisasjoner. I 1999 undersøkte for eksempel Presteforeningen holdningen til sine medlemmer i forholdet til ”seksuelle forhold mellom sjelesørger og sognebarn”. 10% av dem som svarte mente at et slikt forhold kunne være positivt. Dette viser at det fremdeles er mye holdningsarbeid å gjøre i forhold til kristne ledere.

Bergen 20.01.00.

Kate Kartveit

Anne Magnussen

VEDLEGG: VHS-kopi av ”Tilgivelsens pris del og del 2”
 Synopsis pr. 26.06.98.
 Diverse presseklipp
 Diskett med Metoderapport og Synopsis (Word 6.0)